



ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים מ"ב עמוד א'

בגמ', אר"י אשה לא תלוש אלא במים שלנו, דרשה רב מתנה בפפוניא, למחר אייתו כו"ע חצבייה ואתו לגביה, וא"ל הב לן מיא וכו'.

[א]. ופירש"י: "שלנו בלילה, מפני שבימי ניסן המעיינות חמין שעדיין ימות הגשמים הן, כדאמרינן במי שהיה (צ"ד:), בימות הגשמים חמה מהלכת בשיפולו של רקיע, לפיכך כל העולם צונן ומעיינות חמין, הלכך מלינן בלילה ומצטננין". וכתב השפת אמת: "**לכאורה קשה למאי הלכתא הביא הגמ' האי עובדא, ונראה לי דבא ללמד דבפני עם הארץ צריכין לפרש ולא לומר בלשון סתום שיכולין לטעות**".

ובעניי יש לי להעיר על דברי קדשו, ממעשה דאי' בסנהדרין (ה:): "יורה יורה, אי גמיר, רשותא למה לי למישקל, משום מעשה שהיה, דתניא פעם אחת הלך רבי למקום אחד, וראה בני אדם שמגבלין עיסותיהם בטומאה, אמר להם מפני מה אתם מגבלין עיסותיכם בטומאה, אמרו לו תלמיד אחד בא לכאן, והורה לנו **מי בצעים** אין מכשירין, והוא **מי ביצים** דרש להו [וכו'] באותה שעה גזרו תלמיד אל יורה אלא אם כן נוטל רשות מרבו" ופירש"י: "וכי יהיב ליה רבו רשותא **מידק דייק ביה שיהא לשונו פתוח ולא יטעו השומעין את דבריו**". והא רב ספרא היה גדול ומוסמך בדורו, ולפי ביאור השפ"א במעשה דידן, חזינן לכאורה דאף ממי שקיבל רשות יכולין לטעות בדבריו, וא"כ מאי אהני ליה רשותא. ואולי י"ל, דהנה זה המעשה מובא גם בירושלמי (שביעית פ"ו ה"א) עם עוד מעשה מתלמיד אחר, ושם משמע דאל יורה וכו' הוא כי ע"י הוראת התלמיד בלשון מקולקל **באים עמי הארץ להקל** בטומאה וטהרה, ועל זה אמרו שתלמיד אל יורה א"כ קיבל רשות מרבו, כדי שידע לדייק בלשונו שלא יתירו היכן שצריך לאסור, אך היכא שיחמיר בדבריו וממנו ילמדו להחמיר ביותר, אף שאינו ראוי אך לא נפיק חורבא מיניה. אמנם הכא ממעשה דגמ' דילן, למדים **שגם כשאומר חומרא** שלא ילושו מכל מים, אלא מים שלנו, גם אז צריך לומר בלשון מתוקן, אף דלא נפיק חורבא מיניה, דאדרבא הם עוד יחמירו ביותר, ועל זה לא שייך לומר אל יורה א"כ קיבל רשות וכו', דהא לא יצא מזה כל קלקול שיחמירו עוד יותר על עצמם, ואעפ"כ צריך לדקדק בלשונו.

[ב]. והנה **הסמ"ג** (לאר"י ע"ט) מביא בשם **היראים** (ס"ג נ"ב) להוכיח מהאי עובדא, דבדיעבד היכא דליכא מים שלנו, מותר לאפות בכל מים אף שלא לנו, דלא מצינו שאמר להם רב מתנא שכעת אינם יכולים לאפות כלל, אלא אמר להם שכוננתו היתה לכל מים. וראה **בית יוסף** (רי"ש ס"ג תנ"ה) שיש שחולקים בזה, והרמ"א (שם) כתב להחמיר למצת מצוה ולהקל בשאר ימי הפסח, עיי"ש.

וכ"ק **אדמו"ר מצאנז-קלויזנבורג** צ"ל (שו"ת דברי יציב י"ד ס"י י"ד, אות ג'), בתשובה [שכתבה בערב פסח תשמ"ג אחר אפיית מצות מצוה, וכתב שם שכמדומה לו שמעולם לא כתב בערב פסח אחרי אפיית המצות אולם לצורך נחיצות הענין חרג ממנהגו] בענין מליחת בשר ע"י מלח מעובד, שחכמי הטבע אמרו שלא נקלש כוח המלח ע"י עיבודו, ובדבריו מייסד שמה שהורו לנו חכמים אין להם הסבר בשכל האנושי, ואי אפשר לשנות מדבריהם כי חכמי הטבע מורים אחרת, ובתוך דבריו כתב:

"ומדי כותבי בזה הרהרתי בהגמ' פסחים דף מ"ב ע"א, אשה לא תלוש אלא במים שלנו דרשה רב מתנה בפפוניא למחר אייתו כו"ע חצבייה ואתו לגביה וא"ל הב לן מיא וכו' עיין שם, וצ"ב **לאיזה צורך מובא כל הסיפור**, אלא להשמיענו ישרם ותמימותם של אנשי פפוניא, דכששמעו מפי רב מתנה דבעי מים שלנו **שכל הלכות וסדר אפיית המצות אינם לפי שכל האנושי**, ענו ואמרו אין לנו אלא דברי חכמים ואנחנו לא נדע מה נעשה ואיזה מים לשאוב, ובאו לחכם כרב מתנה שיתן להם מים שלנו שהם בודאי כשרים לאפייה והבן. **ובעוה"ר זה קלקול דורנו שמחשיבים את חכמת האומות יתר מאמיתות תוה"ק ועוזבים מקור מים חיים לחצוב להם בארות נשברות**. וברור כשמש שהטבעיים אין להם חלק ונחלה בתורת ה', ואין לסמוך עליהם בעניני הלכה וכשרות כי אין מחקריהם מיוסדים על אדני התורה והאמת, ולא מפני שהם מדמין נעשה מעשה, ודיינו אם נסמוך עליהם בעניני רפואה שהאריכו בזה הפוסקים בדין נאמנות הרופאים, וידוע מ"ש הח"ס (ע"ז ל"א ע"ב בד"ה איידי דאכלי) שכל חכמתם בנוי על טבעי גופי עכו"ם דאכלי שקצים ורמשים ולא על גופי אדם מישראל דמשונה מהם, וכמבואר בש"ס שבת פ"ו ע"ב עיין שם, ומכ"ש שח"ו לסמוך עליהם בעניני בליעה ופליטה וכדו' שאין להם שום מושג בזה, ואפילו להחמיר וכ"ש להקל".

בגמ', דרש רבא וכו' ולא תגביה ידה מן התנור עד שתגמור את כל הפת.

[ג]. ופירש"י: "ואל תגביה ידה מן התנור, כלומר, תהא עוסקת בבצק כל שעה". והקשה הר"ן (הידושים כאן) "ולא נהירא שא"כ היה לו לומר שלא תגביה ידה מן העיסה". והר"ן מפרש שלא תתעסק בענין אחר, עד שמכניסתו לתנור, וכ"כ המאירי.

והב"ח (ס"ג תנ"ט, ג) אחר שהעתיק דברי הר"ן כתב: "ולפענ"ד נראה דגם רש"י כך דעתו, ומ"ש כלומר שתהא עוסקת בבצק כל שעה היינו לומר צרכיו של בצק ובכלל זה לעסוק בענין התנור ביתיים ואתא לאפוקי דברים אחרים שאינן מצרכי הבצק והיא דעת הפוסקים גם רבינו שכתב ולא תגביה ידיה מן הפת כולל ג"כ עסקי התנור שהוא בכלל צרכי הפת. **והרשב"א** בתשובה (ה"א) סימן קכ"ד כתב וז"ל כלומר שלא תגביה ידיה מן הבצק ותתעסק בדברים אחרים וכו' התחיל בלשון רש"י וסיים בלשון הר"ף והרמב"ם משמע שכל הפוסקים וגם רש"י דעת אחת להם **ואין כאן מחלוקת**", [ועי' בשו"ת יביע אומר ח"ב או"ח ר"ס כ"ד מה שהעיר על הב"ח].



ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

וכן משמע ממה שכתב הריטב"א (חידושים כאן): "ולא תגביה ידה מן התנור עד שתגמור את הפת. פי' הר"ח ז"ל שלא תניח את הפת ותתעסק בדבר אחר, וכן פירש הרב אלפסי ז"ל, ואחרים פירשו שלא תגביה ידה מן הפת עד שתדבק בתנור, והרא"ה מפרש שלא תגביה ידה מהסך התנור עד שתגמור אפיית הפת כדי שלא יצטנן ויעמוד בחומו, וכתב הרי"ט ז"ל ולעיקר דינא כולהו איתנהו".

פרק אלו עוברין

בגמ', ת"ר שלשה דברים נאמרים בכותח הבבלי מטמטם את הלב וכו' משום נסיובי דחלבא.

[ד]. הנה, גבי הלכות פת נכרי נפסק בטור ושו"ע (י"ד ס' ק"ב, ד) דלחם נכרי הנמצא בכותח של נכרי, שרי. וכתב שם הט"ז (סק"ט) בשם המהרש"ל להתיר אף את החלב, דאי היה חלב עכו"ם לא היה מחזיק לאורך זמן ונהיה כותח, דחלב טמאה אינו עומד, ואי משום נסיובי דחלבא שיכולים להיות מחלב טמא, הרי הם מיעוט כלפי כל הכותח ובטלים ברוב. והקשה הט"ז מסוגין, דחזינן דכותח הבבלי מטמטם את הלב משום נסיובי דחלבא, ועל כרחך הם אינם בטלים בכותח, דאי הוי בטל לא הוי מטממם, וכו' עיי"ש בש"ך, ובפמ"ג משב"ז. ויודעני שיש לי חסרון הבנה בדברי מאור עינינו הט"ז, אך לא ראיתי עד הנה מי שיעיר זה ובקט שכלי זה הערה המתבקשת, דאף אי נימא דהנסיובי דחלבא הם מיעוט בכותח ויש שישים כנגדם ובטלים, אכתי יכול להביא לידי טמטום, דהלא הט"ז והש"ך (י"ד ר"ס קט"ז) נחלקו במחלוקת הראשונים אי דבר שנאסר משום סכנה בטל, והט"ז מפרש את הדרכי משה (שם) דחמירא סכנתא מאיסורא ואינו בטל בשישים, והוא דוחק לומר דכיון דאינו בטל לגבי סכנתו, לא יתבטל לגבי איסורו. ומה שהעירו על הט"ז גבי דבר המעמיד וכדו', זה נתבאר שם באורך.

דף מ"ב עמוד ב'

בגמ', מאי זיתום המצרי וכו' וקלו להו וטחני להו, ושתו להו מדיבחא ועד עצרתא.

[ה]. או' (שבת קמ"ה): "כולהו שקיינו מדיבחא ועד עצרתא מעלו", וכתב שם החתם סופר "מדיבחא ועד עצרתא היינו חדש אייר והרמז פסוק כי אלני י' ר'ופאיך ר"ת איר בחד י', והנה אויבי י'שובו י'בושו ר'גע הוא בשני יודין"ן שהמזמור מדבר כשהי' דוד חולה ונתרפא". והבני יששכר (מאמרי חודש אייר מאמר א') דבק בקדשו: "חדש אייר הוא נבחן ומנוסה בחכמת הרפואה, שהוא מסוגל לרפואה להריק האצטומכא מן העיפושים וחולשת המרה, ונ"ל הטעם דנשאר זה בסגולה בחדש הזה, דהנה כל החולשות והחולאים על פי הרוב באים מן המאכלים שאינם לפי מזג האדם, והנה בחדש הזה התחיל המן לירד, לחם אבירים לחם הנבלע באבירים, ולא היה בא מזה שום חולי ושום מכאוב, נמצא בחדש הזה נתרפאו כל החולאים, על כן נשאר טבע קיים בחדש הזה סגולה לרפואה". ומתאמריה בשם הג"ר יוסף ענגיל זצ"ל שאמר, דהנה אמרו חז"ל (שבת ק"ט:ט) כל המבזה תלמיד חכם, אין רפואה למכתו. ולפי"ז מובן מדוע תלמידי ר"ע שלא נהגו כבוד זה בזה מתו בימי הספירה בין דיבחא לעצרתא, כיון שמידה כנגד מידה, שמבזה ת"ח אין לו רפואה, א"כ עונשו הוא שימות דוקא בזמן שהוא זמן של רפואה לעולם.

בגמ', תכשיטי נשים סלקא דעתך, אלא אימא אף טיפולי נשים, דאמר רב יהודה אמר רב בנות ישראל וכו'.

[ו]. ופירש"י: תכשיטי נשים, הוא כחל ושרק, ובשמים שתולות בצואריהן להריח, ומאי חמץ איכא. וגבי טיפולי נשים כבר פירש"י לעיל (ד"ה טיפולן של בנות עשירין) שהוא סולת, וכדברי הגמ' להלן. ומשמע, שתכשיטי נשים הוא ברור שאינו חמץ ועל זה פריך בגמ' קס"ד, וכלשון רש"י מאי חמץ איכא.

והקשו התוס' והר"ן, והלא זהו קולן של סופרים, שנתפרש לעיל שהוא טיפולן של בנות עשירים, ומה קמ"ל ר"א. ומתרץ הר"ן בשם בעל המאור "טיפולן של בנות עשירים היינו נוקשא ע"י תערובת סמנים אחרים, וכשהן משיירות לבנות עניים מתוך ששאר הטיפולן דמיהן יקרים חוזרות ונותנות בהן סולת מרובה עד שהוא כולו סולת והיינו נוקשא בעיניה, ור"א מוסיף אף תכשיטי נשים של בנות עשירים עצמן דהוי נוקשא ע"י תערובת". ועי' עוד תי' בפני יהושע.

מדברי הכול נשמע, דתכשיטי קל יותר מטיפולי, ויש לעיין האם הירושלמי (פ"ג ה"א) חולק עם הבבלי בזה, דשם איתא: "אית תני תני תכשיטי, ואית תני תני טיפולי, מ"ד טיפולי כ"ש תכשיטי, מ"ד תכשיטי הא טיפולי לא". הרי מפורש לכאורה בירושלמי, דטיפולי גריעי מתכשיטי, והוא לכאורה היפך ההבנה בגמ' דידן. ואין לפרש דקושיית הגמ' כך היא "תכשיטין קס"ד" שת"ק יתיר ורק ר"א יחלוק ויאסור, והלא הם גרועין יותר מטיפולי. דהלא רש"י לא פירש כן.

הערות והארות יתקבלו בברכה ויבואו בדפים הבאים בשם אומרם בל"נ: rabinoviz@gmail.com